

KOSOVA'DA MURAD HÜDAVENDİGÂR TÜRBESİ VE EK YAPILARI

Oya ŞENYURT*

Alındı: 17.11.2011, **Son Metin:** 04.07.2012

Anahtar Sözcükler: Kosova; Murat Hüdavendigâr Türbesi ve ek yapıları; erken dönem Osmanlı Türbeleri.

Osmanlı İmparatorluğu'nun üçüncü sultanı olan, "Murad Hüdavendigâr", "Hüdavendigâr Gazi", "Gazi Hünkar" adlarıyla da anılan I. Murad, Orhan Bey'in Nilüfer Hatun'dan olan oğludur. Sırp despotu Lazar, Bosna Kralı Tvrtko, Hırvat ve Arnavut prensleri 1388'de ittifak oluşturarak başlattıkları Hıristiyan harekati sonucunda, I. Murad'ın saltanatının ve yaşamının bütün Osmanlı sultanlarından farklı ve trajik bir biçimde sona ermesine neden olmuştur. 1389 yılında Osmanlı tarihinin ilk büyük meydan savaşının yaşandığı Kosova (Karatavuk) sahrasında sultanın -büyük olasılıkla- savaş bitmeden suikaste uğraması ile yaşamı sona ermiştir (Sakaoğlu, 2011, 48-50). Gazânâme'ye göre I. Murad, birkaç hasekisiyle gelip cesetler arasında dolaşırken, kendisini cesetler arasına saklamış bulunan Miloş Kobilovic tarafından hançerle yaralandı ve az sonra öldü. İç organları çıkarıldıktan sonra şehit düştüğü yerde gömüldü; daha sonra, tahta çıkan oğlu Yıldırım Beyazid'in idam ettirdiği kardeşi Yâkub Bey'in naaşıyla Bursa'ya götürülüp, Çekirge'deki türbesine defnedildi. Yaralandığı ve öldüğü yere Hüdâvendigâr Meşhedi denilen bir türbe yapıldı (İnalçık, 2010, 104-5). "Küffarla" savaşırken gaza meydanında şehit olması, Türkler arasında ve İslam dünyasında Murad Hüdavendigâr'a kutsallık düzeyinde saygı beslenmesinin gerekçesi olurken, Kosova'da öldüğü yere daha sonra yapılan Meşhed-i Hüdavendigâr ile Bursa'daki türbesi de birer ziyaretgâh olmuştur (Sakaoğlu, 2011, 48-50).

Bu makalede, Osmanoğulları'ndan benzeri bir yazgıyı yaşayan başka bir sultanın olmadığı ifade edilen I. Murad'ın, Kosova'daki meşhedine dair bazı tespitler değerlendirilecektir. Belgelerde, türbe ile birlikte anılmaktan vazgeçilmeyen ve türbe kadar önem verilen, ek yapılardan sıkça söz edilmektedir. Dolayısıyla, günümüze kadar pek fazla değişiklik yapılmadan kalan türbenin ek yapıları üzerinde daha fazla yoğunlaşarak, bilinmeyen mimarileri ve konumları hakkında fikir sahibi olmaya çalışılacaktır. Kosova'daki türbe ve ek yapılarına dair inşaat işleri için çeşitli tarihlere ait yazılmış bazı kararların ve emirlerin bulunduğu evraklar derlenerek, yapılan tadilatların detayları ve örgütlenmesine

* Faculty of Architecture and Design,
Kocaeli University, Kocaeli, TURKEY.

dair bilgilerin derli toplu bir biçimde sunulması hedeflenmektedir. Tamirlerin sadece bir kronolojik sıralama olmasının dışında, yazışmaların detayları da araştırmacılarla paylaşılacaktır. Şimdiye kadar yayımlanan yazılı kaynaklarda yapının yapıldığı döneme ait arşivlenmiş projelerine rastlanmamakla birlikte, Osmanlı'nın geç dönemlerindeki onarımlar nedeniyle hazırlanmış projelerin yayımlanmadığı da saptanmaktadır. Yapılan çizimlerin yakın döneme ait rölöveler olduğu görülmektedir. Bu amaçla, I. Murad'ın Kosova'da bulunan meşhedi ve ek yapılarına ait arşivde bulunan proje ve fotoğraflar üzerine yeni tespitlerin bugün var olmayan ek yapılarına ve konumlarına dair bilinmeyenleri ortaya çıkarmasında katkı sağlayacağı umulmaktadır.

MURAD HÜDAVENDİĞÂR TÜRBESİ'NE AİT ARAŞTIRMALAR VE BAZI YAZILI KAYNAKLAR

Onaltıncı yüzyılın ikinci yarısından başlayarak gerek Türk ve yabancı tarihçiler gerekse Kosova'yı ziyaret eden seyyahlar, türbenin mimari üslubu ve durumuna dair çalışmalarında bazı bilgiler vermiştir. Kosova savaşında Birleşik Sırp ordusunun Türkler tarafından yenilgiye uğratılması, Knez Lazar, damadı ve diğer Sırp asilzadelerinin esir edildikten sonra öldürülmesi ve Sırp devletinin yok olmasının başlangıcı olarak belirlenmesi, geçmiş dönemlerde Yugoslav araştırmacıları da yakından ilgilendirmiş ve bu konular üzerine çeşitli dönemlerde bir çok yazı ile monografiler yayımlanmıştır. Sırpça yayınlanan çalışmalar, Türk araştırmacıların çoğunda dil problemi nedeniyle anlatılanın anlaşılması konusunda güçlük yaratmış olmakla birlikte, yapılan çalışmaların tasnifi hakkında etraflı değerlendirme yapan İsmail Eren'in bulguları çerçevesinde bilinmezlikler ortadan kaldırılmıştır. İ. Eren'e göre, Kosova'da I. Murad türbesinin tarihiyle ilk kez Dr. Atanasiye Uroşević etraflı bir şekilde ilgilenmiş ve 1934 yılında "Kosova'da Murat Türbesinin Mazisi Hakkında" başlığı ile bir inceleme yayımlamıştır. Aynı yıl içinde, Glişa Elezoviç, "Kosova'da Murat Meşhedinin Mazisinden" adıyla kısa bir makale yayımlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bir çok ülkede olduğu gibi, Yugoslavya'da da tarih ve sanat eserlerine karşı daha büyük ilgi uyanmış, bunların incelenme, onarım ve korunmasını üzerine alan bazı kurumlar oluşturulmuştur. Ayrıca, bu eserlerin turizm bakımından da öneminin daha iyi anlaşıldığını belirtmek gerekir. Tarih ve sanat yönünden değerli görünen Türk eserlerinin, devletin himayesi altına alındığını belirten levhalar anıtların cephelerine yerleştirilmiştir. Kosova'da I. Murad türbesi de bu kapsam içinde değerlendirilerek araştırmacıların yeniden ilgi odağı olmuştur. İlk olarak, A. Uroşević, 1934 yılında türbe ile ilgili çıkan incelemesini yeni bilgilerle genişleterek 1956'da "Kosova'da Murad Türbesinin Mazisi" adı ile yayımlamıştır. İncelemesinin sonucunda A. Uroşević, türbenin tarihi önemini ve turizm bakımından ilgi çekici bir anıt olduğunu belirttikten sonra, bu yapının onarılmasını yetkililere tavsiye etmiştir (Eren, 1976, 67-8).

Ekrem Hakkı Ayverdi'nin 1957 yılında yayınladığı "Yugoslavya'da Türk Abideleri ve Vakıfları" adlı çalışmada Murad Hüdavendigâr meşhedi ile ilgili olarak diğer yazarların türbenin mimarisi ve tarihçesi üzerine yaptığı tanımlamalar dışında başka bilgi bulunmamaktadır. E. H. Ayverdi, yapının görsellerini almayı engelleyen hava şartları nedeniyle uzaktan bir fotoğrafının çekilebildiğinden söz eder (Ayverdi, 1957, 20).

1961 yılında Semavi Eyice, "Kosova'da Meşhed-i Hüdavendigâr ve Gazi Mestan Türbesi" başlıklı makalesinde, türbeleri ziyaret ettiği dönemde

çektığı fotoğrafları yayınlayarak, yapıların durumlarını ve konumlarını incelemiş, kısaca türbelerin tarihçesine değinerek, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Murad Hüdavendigâr'ın türbesinin yıktırıldığına dair bazı gazete yazılarının geçerliliğinin olmadığını kaydetmiştir. Bununla birlikte, yapıyı inceleyerek makaleye aktardığı dönemde, ne türbedar ailesinin hanesine, ne de selamlığın ek yapılarına dair bilgi verir. Dolayısıyla, 1907 yılında düzenlenen vaziyet planındaki pek çok yapının Eyice'nin makalesini yayınladığı 1962 yılından önce yıkıldığı, ancak S. Eyice'nin alıntı yaptığı kaynaklara bakılacak olursa, dönemin tarihçilerinin söz konusu yapılar hakkında bilgilerinin olmadığı anlaşılmaktadır (Eyice, 1962, 71-82).

Dr. Duşanka Lukaç (Boyaniç), 1961 yılında I. Murad ve Bayraktar türbelerinde bulunan kitabelerin yeni harflerle Türkçe metinlerini, Sırpça çevirileriyle resimlerini yayınlamıştır. Aynı yıl içinde Husref Reciç, "Kosova ve Metohiya'da Beş Osmanlı Yapısı" adlı incelemesinde, I. Murad türbesinin mimari üslubunu kısaca tanıtmıştır. 1964 yılında İvan Zdravkoviç, "Yugoslavya'da İslam Mimari Anıtların İncelenmesine Ait Seçilmiş Malzeme" adlı çalışmasında "Kosova sahrasında Murat Türbesi ve Kosova Sahrasında Gazi Mestan Türbesi" adını taşıyan bölümlerde, bu iki anıtın kısaca tarihçelerini, mimari üsluplarını anlatmıştır. İvan Zdravkoviç'in, rölövesini aldığı türbenin plan ve kesitlerini ilk kez yayınlayan kişi olduğu ileri sürülmektedir. Nimetullah Hafız ise 1974 yılında yayınlamış olduğu bir yazısında, I. Murad türbesinin tarihçesine kısaca değindikten sonra 1848 yılında, Hacı Ali'nin türbedar olarak atanmasına dair Sultan Abdülmecid'in bir beratına yer vermiştir. Aynı yıl içinde, Mücahit Asım tarafından da yayınlanan bir incelemede türbenin tarihçesinden kısaca söz edilerek Sultan Mehmed Reşad tarafından 1911 yılında onarıldığına dair kapı üzerinde bulunan kitabenin metni yayınlanmıştır (Eren, 1976, 68-9).

İ. Aydın Yüksel, "Kosova'da Türk Eserleri" adlı 1989 yılına ait bildirisinde, kısaca değindiği türbe ile ilgili olarak, bu döneme kadar konu hakkında bilgi veren yazarlar dışında farklı bir veri sunmamıştır (Yüksel, 1992, 45-50).

Raif Vırmiça'nın Kosova'daki Osmanlı mimari eserleriyle ilgili kitapları son dönem çalışmalarını oluşturmaktadır. Çalışmalarından, "Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri I" adlı kitabında R. Vırmiça, Murad Hüdavendigâr'ın türbesine ait tamirlerin tarihlerini detaylandırarak ve kronolojik bir sıraya (1845, 1866, 1884, 1907) göre anlatmıştır (Vırmiça, 1999, 10-3).

2006 yılında yayınlanan "Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri", adlı kitapta, Kosova'daki Osmanlı eserlerine ait bir envanter çalışması yapılarak, yapıların kimliğinin çıkarıldığı saptanmaktadır. Sultan Murad Hüdavendigâr Külliyesi içindeki tüm yapılar ve mezarların listesi hazırlanmaya çalışılmıştır (İbrahimgil ve Konuk, 2006, 438-68). 2007 yılında yayınlanan son çalışma, yapının tarihçesine farklı bir katkı koymamakla birlikte, diğerlerinden farklı olarak, Murad Hüdavendigâr külliyesine ait tüm yapıların bir vaziyet planını içermektedir (Recepoglu, 2007, 2).

Buraya kadar konunun sağlıklı olarak ele alınmasını sağlamak amacıyla, Murad Hüdavendigâr'ın türbesine ait çeşitli araştırmalar yapan kişilerin isimleri, çalışmaları ile birlikte tanıtılmıştır. Söz konusu araştırmacıların çalışmalarından makalede yararlanılmış olmakla birlikte, burada konunun bilinmeyen yönleri ile ele alınması ve şimdiye kadar tekrarlanarak söylenen

yerine söylenmeyen ya da yayınlanmayanın yapılması hedeflenmiştir. Gerçekleşen tamirler, gerçekleşmeyenler ve türbe hakkında yazılan belgeler, arşivde ulaşılabilenlerle sınırlı tutularak, konunun ele alınması hedeflenmektedir. Dolayısıyla, makalede Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan Murat Hüdavendigâr türbesine ait yazılmış belgelerin, Türkçe özetlerinden saptananlar derlenerek, kronolojik sırayla anlatılmaya ve ekleri ile yapının anlaşılmasına katkı sağlanmasına çalışılmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki yüzelli milyondan fazla evrakın hemen hemen yarısının Balkan ülkeleri ile ilgili olduğu bilinmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan fonların büyük bir bölümünde doğrudan ve dolaylı şekilde Balkan ülkeleri ile ilgili belgeler bulunmaktadır. 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyılın başlarındaki siyasi atmosferi yansıması açısından, Balkan ve I. Dünya Savaşı'ndan hemen önceki dönemde, Balkanlar'daki genel durum, bağımsızlık hareketleri ve komitacılık faaliyetlerini içeren "Rumeli Müfettişliği" evrakı, özellikle siyasi tarih açısından dikkate değer bilgiler saklamaktadır (Binark, 1996, 19). Bu fonlarda bulunan belgelerden verilecek bazı örneklerle konuyu daha detaylı bir şekilde ortaya koymak mümkün olabilmektedir (Binark, 1996, 13). TFR.I.A. koduyla anılan ve açılımı "Rumeli Müfettişliği Sadaret ve Başkitabet Evrakı" olarak bilinen fondaki bir dosya yardımıyla Murad Hüdavendigâr'ın türbesine ait bilinmeyen yapılara ulaşılmıştır. Sultan I. Murad'ın Kosova'daki türbesinin 1906-1907 yıllarındaki tamiratlarına ait proje ve resimler türbe ve ek yapıları hakkında önemli bilgiler içermekte ve bugüne kadar ihmal edilen bu yapıların planları ve görünüşleri hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır. Balkan devletleri tarafından da zamanında hızlıca unutturulmaya çalışılan söz konusu yapılar, bu vesileyle yeni araştırmaların kapısını da aralayacaktır.

Bununla birlikte, Murad Hüdavendigâr külliyesinin 1907 yılındaki tamirleri sırasında hazırlanan vaziyet planında yer alan yapılardan selamlık binası hariç bugün hiçbirinin mevcut olmadığı tespit edilmektedir. Bugüne kadar araştırma yapan kişilerin yayınlarından, kendilerinde eski planların bulunmadığı, mevcut yapılar üzerinden rölöve çıkardıkları ve yapıyı ziyaret ettikleri zamanlara ait fotoğrafları yayınladıkları görülmektedir. Ellerindeki eski fotoğrafların azlığı veya külliyedeki yapıların tümünü tanımlayacak noktalardan çekilmiş çeşitli fotoğrafların bulunmaması nedeniyle, yıkılan yapıların olduğu ya da bu yapıların hangileri olduğu hakkında bir bilgi de çalışmalarında yer almamaktadır. Yıkılan yapıların mimarilerine ait hiçbir bilginin eldeki kaynaklarda yer almaması ve türbenin eski fotoğraflarının da yapılara ait bilinmeyenleri açığa çıkarması, konuyu yeniden ele almak ve gözden geçirmek için önemli bir başlangıç noktası oluşturmaktadır.

MURAD HÜDAVENDİĞÂR TÜRBESİ'NİN MİMARİ ÖZELLİKLERİNİN ERKEN DÖNEM OSMANLI TÜRBELERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Anadolu Türk mimarisinde 14. yüzyıldan önce geliştirilmiş mezar tipleri 14. yüzyıldan sonra da yapılmaya devam etmiştir. Eski tiplerin biçimsel değişimi ve yeni tiplerin katılımıyla sınıflandırmayı zorlayan çeşitlilik, 14. ve 15. yüzyıl mezar anıtlarında dikkati çeker (Ödekan, 1991, 265). Murad Hüdavendigâr'ın 14. yüzyılda Kosova'da inşa edilen türbesinin kübik gövdesi, 14. yüzyılda Anadolu türbelerinde de sıkça görülmektedir (Ödekan, 1991, 266). Dolayısıyla, Kosova'da inşa edilen türbenin formu, Anadolu'daki erken türbe örneklerindeki kare plan

uygulamasından farklılık göstermemekle birlikte, Bursa'da inşa edilen Murad Hüdavendigâr türbesinin kare planlı kubbeyle örtülü ana plan şemasıyla da benzerlik gösterir. Bursa'daki örneğin ortadaki kubbeyle örtülü mekanının beşik tonozlu bir koridorla çevrenmesi ve girişin önünde tek birimli tonoz örtülü bir revakın varlığı, Kosova'daki örnekten iki türbeyi farklılaştıran özellikler olarak görülmektedir. Bursa'daki Murad Hüdavendigâr türbesinin plan şemasına yakınlık gösteren II. Murad ve Orhan Gazi türbeleri Bursa'daki diğer örneklerdir (Daş, 2007, 46-7). Bu açıdan bakıldığında, üstü kubbe ile örtülü kare planlı ve kubbeli kare giriş mekanına sahip Kosova'daki türbe, Bursa'daki kare plan sistemindeki yapım biçimlerinin tekrarı, ancak daha yalın bir örneğidir. Bursa'nın 1326'da Orhan Bey tarafından fethinden sonra yaklaşık yüz yıl boyunca başkent kalması, erken Osmanlı mimarisinin üslup belirleyiciliğinde öncü olmasını gerektirmiştir. Dolayısıyla, Kosova Murad Hüdavendigâr türbesinin mimarisindeki izler başkent etkileri ile açıklanabilir. Erken dönem türbe yapımlarında kubbeyle örtülü kübik gövde ve giriş cephesi önünde üç birimli revakı olan Bursa'daki Gülçiçek Hatun türbesi giriş cephelerindeki revak düzeninin (Daş, 2007, 48), Anadolu'daki örneklerde yaygın kullanıldığını göstermektedir.

Murad Hüdavendigâr'ın Kosova'daki türbesinin inşa edildiği 14. yüzyılda Anadolu'da türbe gövde formlarında çeşitliliğin olduğu bilinmektedir. Kare prizma gövdeli türbeler olduğu gibi, dikdörtgen prizma gövdeliler, çokgen prizma gövdeliler ve baldaken tarzında yapım biçimleri gelişmiştir (Daş, 2007, 287). Balkanlarda da baldaken tipinde türbe örneklerinin sayısı fazladır. Daha çok 15. ve 16. yüzyıla tarihlenen örnekler arasında Üsküp İbni Payko, Kesriye Kurşunlu Camisi yanındaki türbe, Üsküp Kırıl Kızı türbesi, Kalkandelen Hurşide Hatun türbesi, Üsküp İshak Bey türbesi bulunmaktadır (Kılıcı, 2009, 91-142). Kosova Murad Hüdavendigâr türbesinin de baldaken bir türbe olarak inşa edildiğine dair bir iddia varsa da, 1907 yılına ait planların ışığında ve bugünkü durumundan anlaşılan; baldaken bir strüktürden dönüşmesinin mümkün olmadığıdır. S. Eyice'ye göre, dört payeye binen dört kemer tarafından taşınan ve bir kubbenin örttüğü Murad Hüdavendigâr'ın baldaken türbesi, sonraları kemerlerin aralarının doldurulması ile kapalı bir türbe haline getirilmiştir. S. Eyice, bu olasılığı Evliya Çelebi'nin türbe ile ilgili tariflerinden çıkarsadığını ifade etmektedir (Eyice, 1962, 75). Türbenin duvarlarının sonradan örüldüğüne dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, kubbeyi taşıyan ayakların ve kemer açıklıklarının sonradan aralarının taşla örüldüğüne dair bir ize rastlanmamaktadır. Bununla birlikte, pencere açıklıkları ve taş örgülerin sürekliliği yapının kare planlı ve dört tarafı kapalı bir yapı olarak tasarlandığını doğrulamaktadır. M. Lukiç'in çalışmalarından Murad Hüdavendigâr'ın türbesinin kare planının, daha önce türbenin altında ve etrafında bulunan büyük olasılıkla dairesel planlı bir yapının temel kalıntıları üzerinde olduğu tespit edilmektedir (Eren, 1976, 79). Bu saptama, türbenin eski bir yapının temelleri üzerinde inşa edilme olasılığını akla getirmektedir.

Kosova Murad Hüdavendigâr türbesinde baldaken tipin uygulanmaması dışında, 14. yüzyılın erken örneklerinden Niğde Hüdavend Hatun türbesi gibi sekizgen bir plan denemesi ve piramidal bir örtü sistemine girişilmemesi de ilginç gözükür. Dördüncü Kılıçarslan'ın kızı Selçuklu prensesi Hüdavend Hatun'un türbesinin cephe süslemelerinin mimarisine kattığı zenginlik (Oral, 1939, 5), Hüdavendigâr'ın her iki türbesinde de yer almamaktadır. Hakkı Önkal'ın "destan ve arayış dönemi" sultanları olarak nitelediği sultanlardan Orhan Gazi'nin ve Murad Hüdavendigâr'ın

1. Vulçitrin 1455'de Rumeli eyaleti, 1545'de Budin eyaleti, 1588'de Tımsıvar eyaletine bağlı bir sancaktır. (Tahir, 2006, 529).
2. Bkz. BOA., C.NF., Sıra no:102. Özetlerde geçen belge tarihinde hata bulunmaktadır. Belgenin içeriğinde tarih bulunmadığı ve tasnifçilerin öngörülerıyla tarihlendirildiği tespit edilmektedir. Konunun devamını içeren C.NF., Sıra no: 95 ile aynı içeriğe sahip olması ve Yusuf Paşa'nın yaşadığı dönem göz önüne alındığında C.NF., Sıra no:95'deki belgenin içinde yazan tarihle aynı zamanda yazıldığı, olayın 1791 yılında yaşandığı tespit edilmektedir.
3. Belgede, "Yusuf Paşa" olarak geçen kişi I. Abdülhamid saltanatında 24 Ocak 1786-7 Mayıs 1789 ve III. Selim saltanatı 15 Şubat 1791-4 Mayıs 1792 tarihleri arasında toplam 4 yıl 7 ay 1 gün sadrazamlık yapmış, Gürcü asıllı Osmanlı veziri "Koca Yusuf Paşa"dır.

Bursa'daki kare planlı türbeleri, Yıldırım Beyazid ile II. Murad'ın kübik gövdeli türbeleri (Önkal, 1999, 33-39), Kosova Murad Hüdavendigâr türbesinin, Selçuklu türbe geleneğinden farklı olarak, Bursa'daki türbe mimarisinin etkisi ile biçimlendiğini kesme taş duvar örgüsüyle, süslemeden uzak, sade bir mimari düzen sunduğunu desteklemektedir.

Murad Hüdavendigâr Türbe ve Müştemilatını İlgilendiren Bazı Kararlar ve Tamirler

Evliya Çelebi, 1660'a doğru Melek Ahmed Paşa'nın yanında Kosova sahrasını ve türbeyi ziyaret ettiğinde, türbenin bakımsız ve içinin pis olduğuna dikkat çekmiştir. Bunun üzerine, Melek Ahmet Paşa civardaki Müslüman halka 1000 akçe para vererek, türbenin temizlenmesi için getirttiği reayaya bir hafta içinde yüksek bir duvarla büyük bir kapı yaptırmış ve meyve fidanları diktirtmiştir. Türbeye gözkulak olması için ailesiyle birlikte burada oturacak bir türbedar tayin etmiştir (Eren, 1976, 73). 6 Z 1133/28 Eylül 1721 tarihine ait bir belge, Üsküp nezaretine bağlı Zağradya mukataası gelirinden Sultan Murad Han'ın türbesinde günlük 12 akçe bedelle vazifeli Osman bin Murtaza vefat ettiği için yerine Osman Halife bin Elhâc Süleyman isimli bir kişinin göreve atandığını bildirmektedir (BOA., AE.III.Ahmed, Sıra no: 10036). 1848 yılında da türbenin onarımından sonra Abdülmecid'in berati ile Buharalı olan Hacı Ali türbedar olarak atanmıştır (Eren, 1976, 73).

Türbeye ait erken tamirlerden biri Priştine kazasında Bosna caddesinde bulunan Lab nehri üzerine inşa edilecek Pabimos köprüsü ve Vulçitrin'de (Vulçitrn) (1) Lab nehrine set çekileceği zaman gündeme gelmiştir. Murad Hüdavendigâr ile Gazi Mestan türbelerinin tamirinin de bu süreçte gerçekleşmesi için Priştineli Hüseyin Paşazâde Mustafa Bey görevlendirilmiştir (2). Konuyla ilgili olarak, Priştineli Hüseyin Paşazâde Mir Mustafa'ya verilen hükümde, Pabimos köprüsünün yeniden inşası ve nehrin Vulçitrin tarafına set çekilmesi tekrar vurgulanırken, nehrin Mahmut Paşa köprüsü yönünde akması istenmiştir. Nehrin akışının düzenlenişi işi ile birlikte sözkonusu iki türbenin tamir görevinin sadrazam Yusuf Paşa'nın (3) Bosna'dan dönerken ihale ettiği ve 3300 kuruşluk bütçenin ayrıldığı hatırlatılmaktadır. 1791 yılında kendisine verilen işlerin gecikmeye ve beklemeye uğratılmadan yapılması ayrıca Priştineli Hüseyin Paşazâde Mir Mustafa'ya tembih edilmiştir (BOA., C.NF., Sıra no: 95).

9 Ocak 1859 tarihinde maliye nezaretine verilen görevle Gazi Sultan Murad Han'ın türbesinin keşfi gereğince 5660 kuruş masrafla tamiri ile sandukanın kaplaması, pencere perdelerinin de değiştirilmesi gereği belirtilmiştir (BOA., A.MKT.MHM., Dosya no:250, Gömlek no:9). 29 Şevval 1280/7 Nisan 1864'de Murad Hüdavendigâr türbesinin yapılan keşif gereği 13.450 kuruş, sancaktarı Gazi Mestan'ın türbesinin ise 2500 kuruşa tamir edileceği bildirilmiştir. Murad Hüdavendigâr'ın türbesi ve türbedarın iskânuna ait meşruthanelerin daha önce tamir edildiği ve Nacih Efendi tarafından yapılan tamirat işinin masrafı olan 64.296 kuruşun oluşturulan komisyonda verilecek karara göre ödeneceği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, Kosti kalfa isimli bir kişinin de tamiratlar yaptığı ve türbedarlardan Hüsnü Efendi nezareti ile bahçe düzenlemesinin gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır (BOA., İ.DH., Dosya no: 524, Gömlek no: 36107). Gerçekleşen tamiratlara kayıt niteliğini taşıyan ve Üsküp Evkaf Müdürü Rauf Bey tarafından akıcı olarak (selise) hazırlandığı kaydedilen tarih kıtasının kapıya asılması için 14 Ramazan 1281/10 Şubat 1865'de izin istenmiştir (BOA., İ.DH., Dosya no: 545, Gömlek no: 37952). 31 Ocak 1866

4. *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kosova Vilayeti*, 2007, 353.

yılında ise Üsküp Evkaf Müdürü Rauf Bey tarafından yazılan evrakta tamir tarihiyle ilgili kitabenin yerine konduğu anlaşılmaktadır (4).

20 N 1289/21 Kasım 1872'de türbe ve müştemilatının bazı mahallerinin harap olması dolayısıyla, 15.000 kuruş harcanarak tamir edilmesi için sultandan izin alınmıştır (BOA., İ.MM.S. Dosya no:44, Gömlek no:1847). 27 Kasım'da söz konusu mahallerin sağlamlığına dikkat ve itina edilerek, 15.000 kuruş masrafla tamir edilmesine izin verilmiştir (BOA., A.MKT. MHM., Dosya no:442, Gömlek no:88). Bununla birlikte, kısa aralıklarla türbe yapısının tamirata ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Yapılan tetkikler sonucunda, türbe içinde gerçekleşen "kandil yakma" ritüelinin aksamasının ve inşaat masraflarını karşılayacak bir gelirin olmamasının zaman zaman sorun yarattığı gündeme getirilmiştir. 9 Muharrem 1298/12 Aralık 1880 tarihli berat gereğince sultan I. Murad'ın türbedarına Üsküp evkaf sandığından aylık 300 kuruş maaş ve 60 kuruş zeytinyağı bedeli verilmekte ve meşhedin içinde devamlı kandil yanması sağlanmaktaydı. Ancak, Priştine mutasarrıflığından alınan bilgilere göre, türbe bu masrafları karşılamak için bir vakfa sahip değildi, türbe ve müştemilatının varidatı (geliri) bulunduğu dair bir kayda da rastlanmamıştı. Maddi sorunlara rağmen türbe ve ek yapılarının harap halde bırakılmasının doğru olmayacağı ifade edilmiştir (BOA., İ.EV., 1313.Ca.23).

8 Aralık 1894'de Murat Hüdavendigâr'ın Kosova'da bulunan meşhedi içindeki eşyanın köhneleşmiş olduğu ileri sürülerek, Hüdavendigâr'ın şanına uygun olmayan, "bayağı" şeyler olduğu ve türbenin kubbesiyle civarındaki çeşme ve misafir dairesinin tamire ihtiyaç gösterdiği ve içinde akşamları kandil yakılmasına itina edilmediği ihbar edildiğinden gereğinin yapılması için emir verilmiştir (BOA., BEO., Dosya no:530, Gömlek no:39733). 11 Kasım 1895 yılında yapılan tetkikten anlaşıldığı üzere türbe yakınındaki selamlık dairesinin 29.400 kûsur kuruşla tamiri daha önce Priştine Sancağı meclis idaresinden mazbata ile bildirilmiştir. Söz konusu mutasarrıflıktan yazılı bildirimde, meşhed ve yakınındaki selamlık dairesinin harap olmasından ve bunların daha önce layıkıyla keşif edilmemesinden dolayı tekrar nafia mühendisine keşif ettirilerek tamire ihtiyaç gösteren kısımların 42.722 kuruşla yapılması mümkün görülmüştür. Önceki keşif ile yeni keşif arasında hesapta görülen fazlalığın, vaktiyle keşif dışında kalan ve zaman içinde yıkılmaya yüz tutan arka duvarlarının (hangi bina olduğu belirtilmemiş) tahmin edilen masrafı ile beraber, harap olan diğer bölümlerin artan maliyetinden olduğu anlaşılmaktadır.

1906 yılında türbenin tamire tekrar ihtiyaç göstermesi nedeniyle yapılan keşif sonrasında 7410 kuruşa tamir olabileceği anlaşılmıştır. Bu bedel Kosova valisine gönderilmiş, ancak türbenin yanındaki türbedar ailesine ait hanenin resim ve keşif defterine bağlı olarak yeniden inşa edilmesi gerekliliği ve 20.655 kuruşa ihtiyaç görüldüğü bildirilmiştir (BOA., Y.MTV., Dosya no: 285, Gömlek no: 105). 1906-1907 yılını kapsayan tamirat sürecinde türbe ve ek yapılarına ait ciddi tamirler ve yeniden yapımlar gerçekleşmiştir. 18 Safer 1324/13 Nisan 1906'da türbedar ile ailesinin ikâmeti için ayrılan binanın harap ve yıkık olduğu anlaşılmaktadır. Türbedar evi olarak geçen yer, bazı belgelerde "harem dairesi" olarak da adlandırılmıştır. Türbeyi ziyaret eden Müslüman kadınların konaklaması için, türbedar evi ile bağlantılı planlanmış ve inşa edilmiştir. 28 Mayıs 1322/10 Haziran 1906'da türbenin kâgir kısımlarının inşaatı bitmiş, ahşap aksamının tamirine başlanmıştır. 15 Haziran 1322/28 Haziran 1906'da harem dairesinin çatısı yapılmakta, boya işleri ise devam etmektedir.

Tüm inşaat işlerinin bitiminde, türbe ve ek yapıları ile çevre düzenlemesine ait son durumu gösteren 8 adet fotoğraf hazırlanmıştır. Ancak, 7 tanesi sultana gönderilmiştir. Fotoğrafların gönderilmesindeki gecikme resim kağıdı bulunamamasından kaynaklanmıştır. Yeteri kadar kağıt bulunduğu, her bir fotoğraftan 2'şer adet daha basılarak, altlarına görüntülerle ilgili gerekli açıklamanın yapılacağı ifade edilmektedir. 19 Ağustos 1322/1 Eylül 1906'da ulema, kumandanlar, her sınıftan tebaa ve eşraftan kişilerin katılımıyla birlikte; türbe ve türbeyi ziyaret eden Müslüman kadınlar için yapılan dairenin açılışı gerçekleştirilmiştir (BOA., TFR.1A, Dosya no: 33, Gömlek no: 3268).

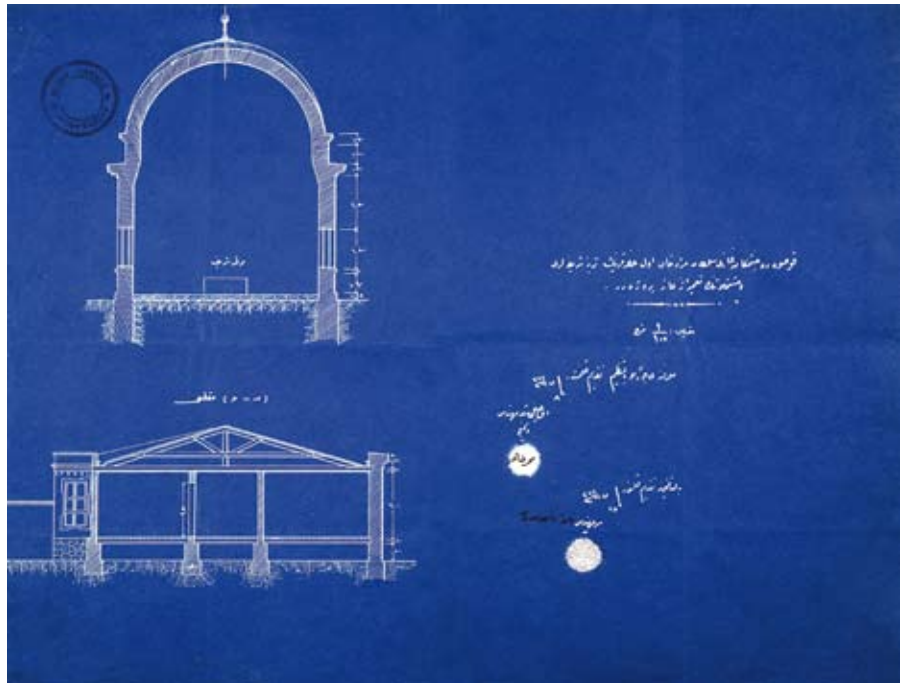
25 Muharrem 1325/10 Mart 1907 yılında Kosova valisi Birinci Ferik Mahmud Şevket bin Süleyman tarafından kaleme alınan evrakta, Gazi Sultan Murad Han'ın türbesi ve yakınındaki harem dairesinin inşaatı için gönderilmiş proje karşılığında, ortaya çıkan masrafı içeren 37 makbuzun, Priştine mutasarrıflığından bir torba içinde postayla gönderildiği yazmaktadır. 12 Safer 1325/27 Mart 1907'de Gazi Sultan I. Murad Han'ın türbesi ve yakınındaki türbedar ile ailesinin ikâmetine ait hanenin 10 Nisan 1906 tarihli 124 numaralı arıza ile takdim edilen resim ve keşif defteri gereğince 28.000 kûsur kuruşla tamirat ve inşaatı tamamlanmıştır. Gazi Sultan I. Murad Han'ın türbesi ve yakınındaki türbedara ait hanenin tamir ve inşaatına nezaret etmek üzere bir zabıt talep edilmiş, gerekli levazımın bir komisyon kurularak hemen sağlanması ve inşaatı başlanması Priştine mutasarrıflığına bildirilmiştir. Türbenin keşif işi için İpek'te (Peç) müfettiş-i umumilik refakatine memur olan harbiye kol ağası İsmail Hakkı Bey uygun görülmüştür. Tamirat ve inşaat için gereken 28.065 kuruşun sultan tarafından verildiği tebliğ edilmiştir. Türbedar evinin bir parçası olarak düşünülen "harem dairesi"nin tamirine ait masraf ise 20.650 kuruş tutmaktadır.

1907 yılında Hazırlanan Planlar Işığında Murad Hüdavendigâr Külliyesi'nin Durumu

Mavi fon kağıdına beyaz çini mürekkebi ile çizilmiş iki paftadan birinde, Sultan Murad Hüdavendigâr'ın türbesinin kesiti ile harem dairesinin kesiti alt alta çizilmiştir (**Resim 1**). Çizimlerin yanında yer alan açıklamalarda, "Kosova'da cennetmekan Gazi Sultan Murad Han-ı Evvel hazretlerinin türbe-i şerifleri ve müştemilatının tamiratına ait projedir" ifadesi yer almaktadır. Proje 1/100 ölçektedir. Paftaların diğerinde, "Türbe-i Şerif ve müştemilatının musattah-ı umumisi" ifadesi okunmaktadır (**Resim 2**). Tüm yapıları içeren söz konusu ilk planda, iki ana bahçeye ayrılmış bir düzenleme dikkat çeker. Ana kapıdan girildiğinde sağ kolda yer alan yapı selamlık binasıdır (**Resim 3**). Selamlık avlusundan türbe avlusuna açılan bir başka kapı daha mevcuttur. Türbenin ve harem dairesinin bulunduğu avluya göre oldukça geniş sınırlara sahip selamlık avlusunun bahçe düzenlemesinin yapıldığı projeden anlaşılmaktadır. Bahçe tasarımında yer alan dikdörtgen bölümlenmelerin içinde iki hilal ve ortalarında daire içinde 5 köşeli yıldız oluşturulmuştur. Eski fotoğraflardan toprağın kabartılması ile projede tasarlanan ay-yıldız düzenlemesinin yapılmaya çalışıldığı ve sert zemin ya da yeşil alan olarak uygulama bulmadığı görülmektedir. Selamlığa ait avlunun ana kapısından girildikten sonra, ay-yıldızlı bahçe düzenlemesinin ortasında açılan toprak yol ile türbenin bulunduğu ikinci avlunun kapısına ulaşılmaktadır (**Resim 4**). Türbe ve ek yapılarını içeren bir başka fotoğraf, söz konusu yapıları çevreleyen duvar dışındaki alanın boş olduğunu ve kırsal dokunun bozulmadığını göstermektedir (**Resim 5**).

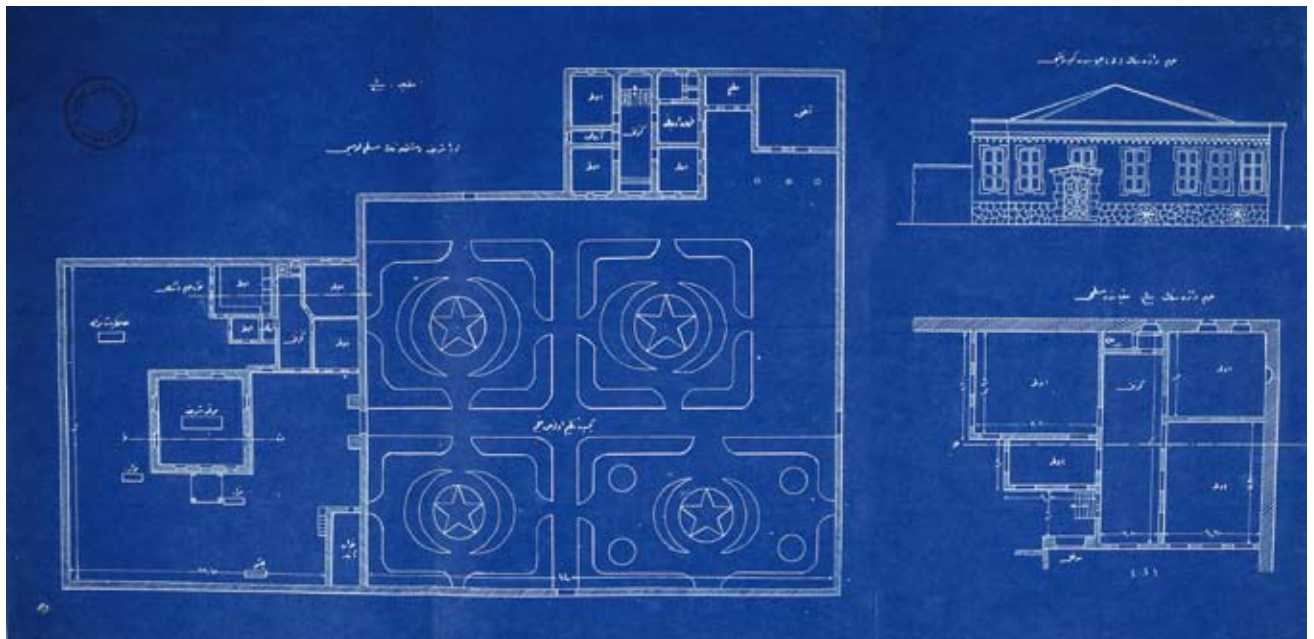

Dörtgen planlı Selamlık binasının yanında tek katlı mutfak ve ahır binaları eklenmiştir. Mutfak ve ahır yapılarının çatısı öne doğru taşırılarak üç direkle taşınmış ve yapıların önünde sundurma oluşturmuştur. Selamlık binasının dikdörtgen formundaki sofası basamaklarla yükseltilmiştir. Kapıdan girildiğinde, 5 basamaklı bir merdivenden sofaya ulaşılır. Sofayı karşılıklı, sağda ve solda olmak üzere, üçer oda dizisi sınırlamıştır. Sofanın uzun kenarlarının üçlü oda gruplarıyla sınırlandırıldığı ve sofanın sonunda yer alan merdiven ile ikinci kata ulaşıldığı plandan okunabilmektedir. Selamlık binasına girildiğinde sağdaki üçlü odalardan ortadaki, kahve ocağının bulunduğu odadır. Kahve ocağının iki yanındaki odalardan biri, A. Haskuka tarafından hazırlanan 2005 tarihli plandaki odadan farklılık

Resim 1. Sultan Murad Hüdevendigâr türbesi ve harem dairesinin kesitleri

Resim 2. Türbe ve ek yapılarının planları

Resim 3. Türbeye selamlık binası avlusundan giriş, sağda selamlık binası.

Resim 4. Türbeye doğrudan ulaşılan ana giriş. Toprağın kabartılması ile projede tasarlanan ay-yıldız düzenlemesinin yapıldığı avlu.

Resim 5. 20. yüzyıl başında türbenin etrafı hakkında bilgi veren bir fotoğraf.

Resim 6. Sultan Murad Hüdavendigâr'ın türbesi.

göstermektedir. Haskuka, bu odayı tek hacimden oluşuyor gibi göstermiş olmasına rağmen, eski çizimlerde bu oda üç bölümden oluşmaktaydı. Sol gruptaki üçlü odaların ortasında yer alan oda ise "gezinti" olarak tanımlanmıştır. İki odayı birbirine bağladığı için bu ara mekana herhangi bir işlev yüklenmediği tahmin edilmektedir.

Düz devam edildiğinde, ana kapının aksında yer alan ikinci bir kapıdan, ikinci avluya ulaşılır. İkinci kapının karşısında dörtgen plana sahip olan türbe Murat Hüdavendigâr'a aittir (**Resim 6**). Sol kolda harap bir ambar ve yakınında çeşme bulunmaktadır. Sağ kolda türbedar evi yer almaktadır. Hüdavendigâr türbesinden uzanan bir duvarla ve duvarlardaki açitlarla türbeden ayrılmıştır.

Türbedar evinin içinde "gezinti" olarak ifade edilen bir sofaya açılan karşılıklı ikişer oda bulunmaktadır. Toplam dört odanın biri önünde "aralık" olarak tariflenen bir küçük oda vasıtasıyla sofaya açılır. Sofa dikdörtgen formda ve daha önce de söz edildiği gibi uzun kenarları karşılıklı ikişer oda ile sınırlanmıştır. Sol kolda bulunan büyük oda "Harem Dairesi" olarak ifade edilmektedir. Türbedar evinin içinde bulunan bu odanın çizimlerden anlaşıldığı kadarıyla dışarıdan girişi yoktur ve sadece türbedarın evinden ulaşılmaktadır. Vaziyet planındaki türbedar evine ait planla, sadece türbedar evinin büyütülerek ele alındığı planda bazı tutarsızlıklar bulunmakta ve tek bir cephe çiziminin olması yapıya dair bazı gerçekleri net bir biçimde ortaya koymamızı zorlaştırmaktadır. Sofanın sağ kolundaki odaların ikisinde de ocak bulunmaktadır. Yapının fotoğraflarından da tespit edildiği gibi, bu ocakların bacaları uzun ve narin kuleler gibi sınır duvarlarının üstünden rahatlıkla algılanabilmektedir (**Resim 5**). Dumanın dağılmasını sağlayan baca üst açıklıkları dantel gibi işlenen zarif bir taş işçiliği ile oluşturulmuştur. Sofanın sonunda tuvalet ve lavabonun olduğu bir mekan yer almaktadır. Beşik çatı ile örtülen yapının subasmanındaki taşlar ve bodrum kata ait daire formundaki pencereler harem dairesinin cephe çizimlerinden okunabilmektedir. Hüdavendigâr'ın türbesinden duvarlarla ayrılan yapının bahçe kapısı aynı zamanda Hafız

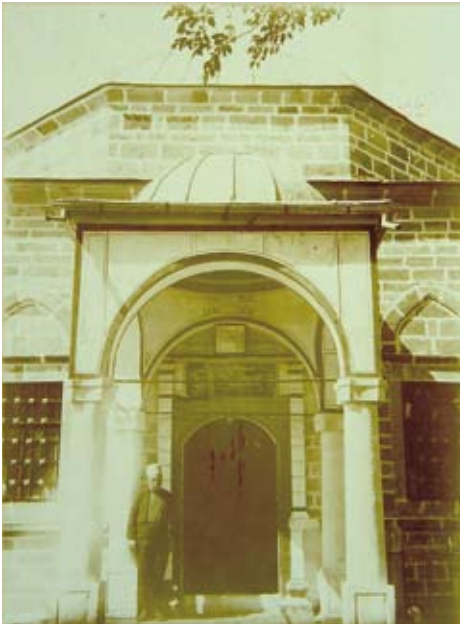

Resim 7. Tübedar evinin cephesi.

Mehmed Paşa mezarının bulunduğu alanı da özelleştirmiştir. Bu kapıdan girildiğinde sağdaki 6 basamaktan sonra “gezinti” adı verilen sofaya ulaşılmaktadır. Projede, biri türbenin arka tarafında “Hafız Paşa”ya ait olduğu ifade edilen, diğeri ise, türbenin giriş cephesinin önündeki alanda bulunan toplam üç mezar yeri belirtilmiştir. Türbenin önünde yer alan iki mezarın kimlere ait olduğu projeye kaydedilmemişse de bu mezarlardan türbe girişinin solunda olanın Rıfat Paşa kabri, sağda olanın ise Hacı Ali Buhari kabri olduğu bilinmektedir. Tübedar evinin dikdörtgen düşey sürgülü pencereleri ahşaptan yapıldığı tahmin edilen pencere açıklıklarının dört köşesini vurgulayan köşebent pervazlar dikkat çekicidir (Resim 7). Söz konusu yapı kompleksi içinde, günümüze kadar fazla değişiklik göstermeden gelebilen tek yapı, Murat Hüdavendigâr’ın

Resim 8. Sultan Murad Hüdavendigâr’ın türbesinin giriş kapısı.

Resim 9. 1907 yılı tadilatlarından sonra Sultan Murad Hüdavendigâr’ın türbesinin içi.

türbesidir. Kare planlı, kasnak üzerine oturtulan kubbe ile örtülü, kesme taş malzemeye inşa edilen türbenin, kare planlı ve üstü kubbeli beşik kemerli tek açıklıktan oluşan bir giriş bölümü bulunmaktadır (**Resim 8**). Yapının içine ait fotoğraflarda, kristal avize ve desenli duvar kağıdı dikkat çekmektedir (**Resim 9**).

1907'den Sonra Türbe ve Müştemilatını Korumaya Yönelik Çabalar

Arnavutlar, Makedonlar ve diğer bazı Balkan halklarının ayaklanmaları 1910-1911 yıllarına rastlamaktadır. Bu dönemde iç işlerin yönetiminde sıkıntıya düşen Jöntürk rejimi, özellikle Avrupa vilayetlerinde ve Arnavut halkı arasında nizamın kurulması yönünde diplomatik müdahalelere girişir. Bu nedenle 1911 yılında V. Sultan Mehmet Reşat, Manastır ve Kosova'yı ziyaret eder. Üsküp ve Priştine'nin de içinde bulunduğu bir dizi şehri, ziyaret programı içine dahil etmiştir. Sultan I. Murad'ın türbesini ziyareti sırasında, türbeye 100.000 kişinin gelmesi beklenirken, 20.000 kişi katılmıştır. Katılımın az olduğu, sultan ve Jöntürk rejimine küskün olanların gelmediği, özellikle İpek ve Yakova yöneticilerinin toplantıda bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bazı Arnavutlar ve ayaklanmaya önyak olanlar bu toplantıya katılmamış ve toplantının baltalanması yolunda çalışmalar yapmıştır. Katılımcılar arasında Arnavutlar, Müslümanlar, ağalar, beyler, diğer bir deyişle sultan idaresini destekleyenlerin sayıca fazla olduğu gözlemlenmiştir. Sultanın konuşma yaptığı toplantıda, nizamın sağlanması ve Arnavutların sakinleştirilerek Osmanlı idaresine bağlanması amaçlanmaktaydı. Ziyaretin pek büyük bir başarısı olmamıştır. Sultanın gidişinden sonra Arnavut ve Sırp'ların ayaklanmaları yeniden başlamıştır. 1912 yılında yapılan Balkan Savaşları sonucu olarak da Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki beş yüz yıllık egemenliği sona ermiştir (Plana, 1989, 543-4). Balkanlardaki egemenliğin sona ermesi, Kosova'da bulunan Hüdavendigâr'a ait meşhedin korunmasının eski dönemlerdeki gibi olmayacağına dair kaygıları ortaya çıkarmıştı. Meşhedin en azından yılın bir günü ziyaret edilmesi, korunması ve kontrol edilmesi için bir sebep teşkil edebilirdi. Bu düşünceden hareketle, Kosova Savaşı zaferinin gerçekleştiği hicri 792 Şaban ayının 15. Salı gününe denk düşen 16 Haziran'ın her sene meşhedde toplanarak anma günü olarak belirlendiği (BOA., MV., Dosya no: 227, Gömlek no: 124) ve 1912 yılında gazetelerde ilan edilmesine karar verildiği görülür (BOA., BEO., Dosya no: 4041, Gömlek no: 303058).

Kuşkusuz, sultan Mehmet Reşat'ın türbe ziyareti siyasi açıdan olduğu kadar mimari boyutta da bir beklenti yaratmaktaydı. Priştine'de bir medrese inşası, halkın beklentisinin odak noktasını oluşturmaktaydı. 1911 yılında Dahiliye Nezareti'ne yazılmış bir yazı, Priştine'de bir medrese inşası için bazı satın almalara dair önerileri içermektedir. Maarif ve evkafın medresede eğitimi verilecek "ulûm ve fûnûn"u kararlaştırarak haber vermesi, evkafın kısa sürede medresenin inşası için gereken resim ve haritayı göndermesi beklenmektedir. Murad Hüdavendigâr türbesi yakınında 2 Mayıs 1327/15 Mayıs 1911'de Mehmed Reşat'ın Priştine'ye geldiğinde medresenin temel atma töreni yapılacağı halk tarafından ümit edilmiş, programda ise buna ait bir açıklık tespit edilememiştir. Bu karardan vazgeçilmiş ise halka önceden uygun bir dille anlatılması ve medresenin kurulmasına karar verilmişse de hazırlık yapılması için durumun bildirilmesi istenmiştir. Murad Hüdavendigâr'ın türbesi civarında medresenin inşa edilmesi halinde arsanın 150 Lira'ya satın alınabileceği, ayrıca meşhedin civarının imar edilerek türbe ve ek yapılarının korunmasının sağlanacağı, bu yüzden medresenin inşa

edilmesinin uygun olacağı Kosova vilayetinden telgrafla bildirilmiştir. Medresenin Priştine kasabası içinde inşası halk tarafından arzu edilmişse de, kasaba içinde satın alınacak arsanın 1500 Lira'ya mal olacağı ve bedelin fazla geleceği, Hüdavendigâr türbesi yakınında inşasının uygun olacağı Kosova valisi Halil Bey tarafından ifade edilmiştir (BOA., BEO., Dosya no: 3894, Gömlek no: 2920149). Sonuçta medrese yapımına karar verilmiş ve Sultan Mehmed Reşad'ın ziyareti sırasında avluya Reşadiye Medresesi'nin temelleri atılmıştır (İbrahimgil ve Konuk, 2006, 441).

1916 yılında Priştine'ye bağlı yerler ve Priştine, Bulgar askerlerinin işgali altına girmişti. Hüdavendigâr türbesi ve Mestan Gazi türbesinin olduğu bölge de işgal altındaydı. Belgeler, Hüdavendigâr'ın meşhedi ve müstemilatını içeren arazinin kesin biçimde Avusturya'ya ilhaki gerektiği takdirde nasıl bir siyasi yöntemle, söz konusu yapıların korunabileceğini tartışmaktadır (BOA., HR.SYS., Dosya no: 2424, Gömlek no: 60). Bununla birlikte, Kosova'daki kutsal sayılan yapıların korunması için bir dizi önlem almayı sağlayan fikirler de ortaya atılmıştır. Sözgelimi, Murad Hüdavendigâr ve Mestan Gazi'nin türbesinin birbirine bağlanması için gerekli görülen tedbirin Fild Mareşal Maknizen'in karargâhında, Binbaşı Hüseyin Hüsnü Bey'in gönderdiği rapor bağlamında tartışılmasına karar verilmiştir. Sultan Mehmet Reşad'ın Hüdavendigâr türbesini ziyaret ettiği zaman Cuma namazını halk ile kıldığı 5-6 dönüm boyutundaki arazinin etrafına duvar çekilerek meşhede ilave edilmesi ve bu alanın keşfi için mimar Kemaleddin Bey'in gönderilerek, düzgün bir keşif yapması uygun görülmüştür. Meşhed ve müstemilatının bulunduğu alanın korunması ve meşhedin bulunduğu toprakların hangi ülke tarafından işgal edilirse edilsin bakımının ve korumasının Osmanlı devletinde kalması için Osmanlı'nın imtiyaz sahibi olmasının sağlanmasına çalışılacağı ifade edilmektedir (BOA., HR.SYS., Dosya no: 2422, Gömlek no: 84).

Meclis-i Vükela'da onay bulan namazgâh inşaatı ile türbe ve ek yapılarının varlıklarını sürdürebilmesi ve Osmanlı'nın bu alandaki imtiyazının sağlanması için resmi bir yazı hazırlanmasına karar verilmiştir. Osmanlı ve Sırp devleti arasında 1/14 Mart 1914 tarihinde İstanbul'da yapılan anlaşmanın 10. maddesinde "Sultan Murad Hüdavendigâr hazretlerinin Kosova'daki türbesi bilcümle müstemilatıyla beraber muhafaza edilecek ve masrafı Osmanlı tarafından karşılanmak üzere baş müftü tarafından atanacak adamlar, türbenin hizmetinde ve korunmasında bulunacaktır" ibaresi bulunmaktadır. Türbe ve müstemilatının bulunduğu arsa ne genel toplum çıkarları, ne de çeşitli nedenlerden dolayı istimlak edilemeyecektir. 1 Teşrin-i sâni 1914 tarihinde Sırp devleti Osmanlı'ya harp ilan edince anlaşma hükümsüz kalmış ve sonrasında Sırbistan müttefik devletler tarafından işgal edilmiştir. Savaş öncesi Sırp devletini oluşturan halkın ilerideki nüfusuna göre, gerek Hüdavendigâr meşhedi, müstemilatı ile namazgâh, gerek emsali İslam türbe, mezar ve kabirleri için uygun vakitte teşebbüste bulunmak gerekli görülmektedir.

Hüdavendigâr meşhedi ile müstemilatı ve Kosova namazgâhının Osmanlı hakimiyetinde kalmasına emsal oluşturacak olayların tarihteki çeşitliliğine Osmanlı yöneticileri tarafından belgelerde dikkat çekilmektedir. Sözgelimi, Savoie'nin Fransa'ya terkinde, Savoie hanedanından bir kaç prens, prensesin mezarı, bir kilise, kral ile yazları bir kaç ay Sardunya kralının ikamet ettiği bir binayı içeren Hautecombe manastırını, İtalya hükümeti hükümler altında tutmakta, İtalya kralı rahipler göndermekte ve buranın korunması için İtalyan askeri ya da jandarması görevlendirilmektedir (BOA., HR.HMŞ.İŞO., Dosya no: 145, Gömlek no:

5. *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, 1992, 5093.

55). Belgelerde emsal olarak gösterilen Hautecombe, Fransa'da (Savoie) köydür. Saint-Pierre-de-Curtille komününde, Bourget gölü kıyısındadır. 12. yüzyıl başında kurulan ve Citeaux tarikatına bağlanan Hautecombe manastırına burayı koruyan Savoie ailesi gömülmüştür (5). Gösterilen bir başka emsal, Fransa generallerinden meşhur Mareşal Tork'un Almanya'da Salzach'ta öldüğü alanda Fransa'nın eksiksiz hakimiyet hakkıdır. Mareşalin mezarı yakınında bir hanede oturan ihtiyar bir Fransız askeri muhafız olarak bu alanı korumaktadır. Tarihteki bu emsalleri göz önünde tutarak, uygun vakitte konuyla ilgili olarak teşebbüse geçilmesi planlanmaktadır (BOA., HR.HMŞ.İŞO., Dosya no: 145, Gömlek no: 55). Devletin bu konuyla ilgili emsaller bulmasında, Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan'daki türbesinin ve makamının kiliseye dönüştürülmesinden duyduğu kaygı ve aynı akibetin Hüdavendigâr türbesi için de gerçekleşeceği korkusu önemli bir nedendir (BOA., BEO., Dosya no: 4221, Gömlek no: 316513). Bulgar askerinin işgali süresince, meşhedin ve müstemilatının bulunduğu yerin Bulgaristan tarafından hükümdarlığı dışında tutulan bir toprak olarak görülmesini sağlamak amacıyla, Osmanlı devletinin yapacağı girişimin desteklenmesi için Avusturya'nın Sofya'daki sefaretine gerekli talimatın verilmesi veya Viyana sefaretine resmi yazı ile bildirim yapılmasının uygun olup olmayacağı sık sık tartışılmaktadır.

Sofya, Filibe ve Bulgaristan'ın diğer şehir ve kasabalarında bulunan camii, mescid ve Müslümanlara ait yapıları Bulgar hükümetinin günden güne çeşitli nedenlerle yıkıp, tahrip etmesi göz önünde tutularak, Balkan halklarına terk edilecek yerlerde kalan bu gibi yapıların iyi biçimde korunması için barış anlaşmasına bir madde konmuştur. Edirne'yi de bu kapsam içinde tutan belgede, Priştine'de Murad Hüdavendigâr'ın türbesi ve diğer zevat türbelerinin Osmanlı hükümeti tarafından memur edilmiş türbedar ve muhafızlar tarafından korunması için girişimde bulunulması gerekli görülmüştür. Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan'da Zigetvar'da vefat ettiği alanın uzun müddet Osmanlı türbedarlarının korumasında kaldığı göz önüne alındığında, Osmanlı tarihinde önemli rolleri olan zevatın Edirne'de köprü yaptıran Mihal Bey gibi, ünlü kişilerin mezarlarının iyi biçimde korunması için özen gösterilmesinin Osmanlı devletinin görevi olduğu vurgulanmaktadır (BOA., HR.HMŞ.İŞO., Dosya no: 145, Gömlek no: 55).

SONSÖZ

Cumhuriyet sonrasında türbeye ait bilgilerden biri, 27 Mart 1942 yılında, Tiran Konsolosluğu'ndan gelen bir yazıda yer almıştır. Bu belgeye göre, Arnavutluğa sonradan ilhak edilen Priştine'nin 3-4 kilometre yakınında bulunan sultan Murad türbesinin korunması için vakti ile verilmekte olan tahsisat, Priştine'nin Arnavutluğun yönetimine geçmesi üzerine kesilmiştir. Kosova yüksek sivil komiseri Feyzi Alizoti görevde bulunduğu zamanlarda bir miktar tahsisat verdimişse de sonradan devamı sağlanamamıştır. Türbedarın maaş alamamasının ve türbenin metruk bir halde kalmasının da istenmeyeceği düşünülerek dönemin hükümetinden konunun çözümü için yardım istenmiştir (BCA., Fon no: 30 10 0 0, Kutu no: 233, Dosya Gömleği no: 573, Sıra no: 22, Dosya no: 421A). Bu belgeden yaklaşık 10 yıl sonra, türbenin yıktırıldığına dair haberler gazete sütunlarında tespit edilmektedir. Bunlardan 19 Ekim 1952 *Hürriyet Gazetesi*'nin birinci sayfasındaki haber, "Kosova'da Şehit Olduğu Yere Dikilen Murat Hüdavendigâr Abidesi Yıkıldı" başlığıyla verilmiş sonrasında, "Hadise Yugoslavya'daki Müslüman Türkleri Çok Müteessir Etti" alt başlığı ile sunulmuştur. Gazeteye göre,

6. Resimli Tarih Mecmuası IV, 1953, 2004.

7. 16.10.1999, *Milliyet Gazetesi*, 20.

8. "I. Murad'ın Kosova'daki Türbesi Tamir Ediliyor", <http://www.tumgazeteler.com/>, Erişim: 30.10.2011. 1992 yılında dönemin Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek Kosova'yı ziyareti sırasında türbe yapısındaki çatlakları tespit etmiş ve Türkiye'ye dönüşünde türbe tamiri için Türkiye'den iki mimar göndererek, maddi destek sağlamıştır. Türbenin son onarımı ise 2005 yılında yapılmıştır.

"Balkan harbini müteakib mağlubiyetimiz üzerine Balkanları terkederek Londra'da yapılan sulh muahedesinin hükümlerinden olarak Balkanlar'da kalmış cami, türbe ve mülkiyet hakkı gibi mukaddesata yeni doğan devletler hiçbir surette dokunmayacaklardı. Aynı muahedenin bilhassa konmuş olan bir maddesine göre, sultan Murad'ın Kosova zaferini müteakip şehit edildiği yerde büyük bir abide yaptırılmıştı. Bugün öğrendiğimize göre bu abide son zamanlarda Yugoslav hükümeti tarafından tamamen yıkılmıştır. Bu hal buradaki bütün müslüman Türkleri fevkalade müteessir etmiştir".

22 Ekim 1952 yılına ait *Milliyet Gazetesi*'nde ikinci sayfada, Hüdavendigâr'ın türbesinin yıkıldığına dair bir başka haber yer almıştır. *Hayat Tarih Mecmuası*'nda da konuyla ilgili olarak, gazetelerin türbenin yıkıldığına dair yayın yaptıkları ve "Yugoslav hükümeti tarafından yıkıldığı haberi sonrasında tekzip edildiği" kaydedilmiştir (6).

Konuyla ilgili araştıran uzmanların türbe binasının yıkıldığına ilişkin tespitleri bulunmamakla birlikte, türbeye ait ek yapılardan harem dairesi, türbe görevlisinin evi, selamlığın mutfak ve ahır binalarının varlığına ilişkin olarak da herhangi bir bilgi olmaması, yıkım zamanında ve sonrasında yapıların niceliği ve mimari niteliği hakkında dönemin Yugoslav hükümetine konunun etraflıca sorulması ve hak iddia edilmesini engellemiş olmalıdır. Gazetelerdeki yıkım haberi büyük olasılıkla türbenin ek yapıları için çıkmış olmalıdır. 1961 yılı Eylül'ünde türbeyi ziyaret eden Semavi Eyice (Eyice, 1962, 72), türbenin mimarisini anlatırken; türbe tamirleri dışında yapının ciddi bir zarara uğradığından söz etmemekle birlikte, selamlık dışında türbeye ait diğer ek yapılardan da söz etmemektedir. Dolayısıyla, yıkılanların Eyice'nin değinmediği ek yapılar olduğu, günümüze kadar gelememelerinden de anlaşılmaktadır. Arşiv belgelerindeki fotoğraflar ve projeler yıkılan binaların mimarilerine ait gerçekleri de ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, sultan Mehmed Reşat'dan 88 yıl sonra, ilk resmi ziyaret 1999 yılında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından gerçekleştirilmiştir (7) (*Milliyet Gazetesi*, 1999, 20). Yurt dışında ve ayakta kalan tek sultan türbesi olması bağlamında Hüdavendigâr'ın türbesinin Cumhuriyet sonrasında da sadece iki kez tamir görmesi yeteri kadar sahiplenilmediğini de düşündürmektedir (8).

KAYNAKLAR

- AYVERDİ, E. H. (1957) Yugoslavya'da Türk Abideleri ve Vakıfları, *Vakıflar Dergisi* Sayı 3'den ayrı basım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- BİNARK, İ. (1996) *Balkan Ülkelerinin Tarihi Kaynakları Bakımından Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin Önemi*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın No:6, Ankara.
- DAŞ, E. (2007) *Erken Dönem Osmanlı Türbeleri*, Gökkuşbu, İstanbul.
- EREN, İ. (1976) Kosova'da I. Murad Hüdavendigâr Türbesine Ait Tarihi Bir Belge, *Güney-doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* (4-5), İstanbul Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul; 67-80.
- EYİCE, S. (1962) Kosova'da "Meşhed-i Hüdavendigâr" ve Gazi Mestan Türbesi, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi Eylül 1961*, İstanbul; 71-82.
- İBRAHİMGİL, M. Z., KONUK, N. (2006) *Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri*, C.1, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

- İNALCIK, H. (2010) *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları 1302-1481*, İSAM, İstanbul.
- KILCI, A. (2009) Balkanlardaki Osmanlı Baldeken Türbeleri Hakkında Bir Değerlendirme, *Vakıflar Dergisi*, n: 32, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara; 91-142.
- Librairie Larousse* (1986) *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi* (1992) Milliyet Yayınları, c:10, İstanbul.
- ORAL, Z. (1939) *Niğde Tarihi Tetkiklerinden Hudavend Hatun Türbesi ve Hayatı*, Niğde Halkevi Yayınları:3, Niğde.
- Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kosova Vilayeti* (2007) Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İstanbul.
- ÖDEKAN, A. vd. (1991) *Türkiye Tarihi 2 Osmanlı Devleti 1300-1600*, Cem Yayınevi, İstanbul.
- ÖNKAL, H. (1999) *Selçuklu-Osmanlı Sultanları ve Türbeleri*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- PLANA, E. (1989) V. Sultan Mehmet Reşat'ın 1911 Yılında Kosova Vilayeti'ne Yaptığı Ziyaret, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Araştırma Merkezi Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi İstanbul*, 23-28 Eylül 1985 Tebliğler III. Türk Tarihi, c:2, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- RECEPOĞLU, A. S. (2007) *Kosova'da Sultan Murat Türbesi*, Kosova Demokratik Türk Partisi Yayını, Kosova.
- Resimli Tarih Mecmuası* (IV) (1953) Meşhed-i Hüdavendigar Yıkıtıldı mı?; 37.
- SAKAOĞLU, N. (2011) *Bu Mülkün Sultanları 36 Osmanlı Padişahı*, Oğlak Yayını, 16. Baskı, İstanbul.
- SEZEN, T. (2006) *Osmanlı Yer Adları*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın No:21, Ankara.
- VİRMİÇA, R. (1999) *Kosova'da Osmanlı Mimari Eserleri I*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.
- YÜKSEL, İ. A. (1992) *Kosova'da Türk Eserleri, I. Kosova Zaferi'nin 600. Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

KISALTMALAR

- BCA., Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
 BOA., Başbakanlık Osmanlı Arşivi
 AE.III.Ahmed, Âli Emiri III. Ahmed
 A.MKT.MHM., Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı
 BEO., Bâb-ı Âli Evrak Odası (Arşivi) Belgeleri
 C.NF., Cevdet Nafia
 HR.HMŞ.İŞO., Hukuk Müşavirliği İstişare Odası Belgeleri
 HR.SYS., Hariciye Nezareti Siyasi Kısım
 İ.DH., İrade Dahiliye
 İ.EV., İrade Evkaf
 İ.MM.S., İradeler Meclis-i Mahsus
 TFR.I.A., Rumeli Müfettişliği Sadaret ve Başkitabet Evrakı
 Y.MTV., Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı

Received: 17.11.2011, Final Text: 04.07.2012

Keywords: Kosovo; Murat Hüdavendigâr tomb and outbuildings; early period Ottoman tombs.

MURAT HÜDAVENDİGÂR TOMB AND OUTBUILDINGS IN KOSOVO

Murat Hüdavendigâr [Murat I], who was stabbed by Milos Kobilovic while touring the battlefield of Kosovo War, who hid behind the corpses, is the only Ottoman sultan having a tomb abroad. Dead body of the Hüdavendigâr, of whom the inner organs were buried at the place he was martyred, was taken to Bursa and entombed in Çekirge together with the corpse of Yâkub Bey who was executed by his brother Yıldırım Bayezid [Bayezid I]. His tomb in Kosovo located at the place of his death is known as "Hüdâvendigâr Mashhad" which is an important visiting center. Location and architecture of the tomb and the outbuildings of Murat Hüdavendigâr, the third Ottoman sultan, demanded a detailed research because of its place in Turkish political history. The noteworthy and international dimensions of the subject have urged local and global researchers to prepare various articles about the topic since very long time. However, this article needs attention since it reveals the unknown facts about the renovation documents, dating back to 1906-1907, including some information related to the tomb's outbuildings, architectural characteristics and the location of tomb and outbuildings, formerly unmentioned by researchers. In this article, firstly, documents that exist in the Prime Ministry Ottoman Archives appertaining renovation of Kosovo Murat Hüdavendigâr Tomb and outbuildings are presented chronologically in detail by referring to the costs, processes of the renovations and the name of contributors. While renovations between 1906-1907 are separately handled, the projects and photographs of the hitherto neglected outbuildings are examined. The documents notify to take precaution for protection of the tomb after the 1907 period, in order to prevent the destructive consequences of the Balkan Wars. The article also evaluates the position of tomb architecture in the early period of the Ottoman by making comparison of other sultan's tombs' architectural features constructed in the same period with Kosova Murad Hüdavendigâr tomb.

Although the news in Turkish newspapers about the destruction of the tomb, by Yugoslavian government was disclaimed in 1952, it is presumed that destruction should have been carried out in outbuildings. Some of the nonextant outbuildings of tomb not only did not occupy the agenda of Turkey in 1950s, but also did not attract the attention of researchers. The Tomb and the *Selamlık* buildings survived solely within the outbuildings in question and it is detected that reconstruction of the house of caretaker in 2005 was not prosecuted in correspondence with location and form deciphered through the plans belonged to 1907. Thence, the void of the unknowns about the Murat Hüdavendigâr Tomb and evaluation of the architectural characteristics of outbuildings are considered as the subject matter of this article in order to contribute to attainment of an integrated perception of the architecture of the tomb complex.

OYA ŞENYURT, B.Arch., M.AH, Ph.D.

Graduated from Yıldız Technical University, Department of Architecture in 1991 and wrote her postgraduate thesis on the topic of "Greek Architects Operating in İstanbul between the years 1800-1950" at the Architecture History and Theory Department of the same university. Graduated from Yıldız University in 2006 with her doctoral dissertation titled "Modernization of Building Construction in Turkey and the Development of Commitment System". Employed at the Kocaeli University Faculty of Architecture and Design as Associate Professor since March 2012.

BELGE TRANSKRİPSİYONLARI

A.MKT.MHM 442/88

Evrak numarası: 103

Tebyizi tarihi: 27 N sene [1]289/28.11.1872

Mühime

Prizren Vilayet ve Maliye Nezaret-i celilesine

26 N sene [1]289/27.11.1872

Cennet-mekan Sultan Murad Han hazretlerinin Kosova'da kain türbe-i şerifesiyle müştetilâtından bazı mahallerinin harabiyeti ve on beş bin kuruş sarfiyla imkan-ı termim ve tanzimi ihbarât-ı vakıadan anlaşılmasına mebni salifü'z-zikr mahallerin metanet ve rasanetine dikkat ve itina kılınmak üzere ol mikdar masrafla icrâ-yı tamiri mukteziyesi hususuna bi'l-istizân irade-i seniyye-i hazret-i padişahi müteallik ve şeref sudur buyurulup Maliye Nezaret-i celilesine malumat verilmiş olmağın mantuk-ı münifine tevfikân ifa-yı muktezâsına himmet buyurulması siyakında şukka.

Maliyeye

Cennet-mekan Sultan Murad Han hazretlerinin Kosova'da kain türbe-i şerifesiyle müştetilâtından bazı mahallerinin harabiyeti ve on beş bin kuruş sarfiyla imkan-ı termim ve tanzimi ihbarât-ı vakıadan anlaşılmasına mebni salifü'z-zikr mahallerin metanet ve rasanetine dikkat ve itina kılınmak üzere ol mikdar masrafla icrâ-yı tamiri mukteziyesi hususuna bi'l-istizân irade-i seniyye-i hazret-i padişahi müteallik ve şeref sudur buyurulup Prizren vilayetine mezuniyet itası kılınmış olmağın hazinece dahi muamele-i mukteziyenin ifasına himmet buyurulması

A.MKT.MHM 247/99

Maliye Nezaret-i celilesine

Sultan Murad Han Gazi hazretlerinin Kosova sahrasında kain türbe-i Şerifeleri müşrif-i harab olduğundan keşfi mucebince beş bin altı yüz küsur kuruşla icrâ-yı tamiri Üsküb valisi devletli paşa hazretleri canibinden bâ-telgraf işaret olunmuş olmasına ve türbe-i şerife-i mezkurenin tamiri lazimedden bulunmuş idiğinden bir güne telefat vukua gelmemek ve mazbatası serian gönderilmek üzere tamirat-ı mukteziyenin icrasını havi valî-i müşârun-ileyhe telgrafnâme-i senaveri keşide ettirilmiş olmakla mazbatası derununda hazinece iktizasına bakılmak üzere şimdiden muamele-i mukteziyeye himem-i sâmiyeleri derkar buyurulmak siyakında tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim.

Bu dahi

Müşkitârtan alınacak rusumat için itası muktezi olan tezkâr ve sairenin sürat-i isali ve bunun için muvakkaten bir memurun tayin ve izamı hususuna dair Bosna valisi devletli paşa hazretlerinin ahz olunan telgrafnâmesi manzur-ı nezaret-penâhîleri buyurulmak üzere leffen irsal kılınmış olmakla suret-i işara nazaran icabının müsaraaaten icra ve ifadesine himem-i sâmiyeleri derkar buyurulmak siyakında tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim.

Bu dahi

Nakşinik ahalsi için mübâya'ası sipariş olunan seksen çifte öküz beher çifti birbiri üzerine yedi yüz kuruşdan sekiz yüz kuruşa kadar mübâya'a olunabileceği Hersek mutasarrıfı saadetli paşa hazretleri canibinden bâ-telgraf işar olunmuş ve bunların kaide-i tasarrufiye gözedilerek ve sakatı olmayarak daha ehven fiyatla tedariki mutasarrıf-ı müşârun-ileyhe cevaben bildirilmiş olmakla hazinece dahi icra-yı muamele-i lazimeye himem-i sâmiyeleri derkar buyurulmak siyakında tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim.

A.MKT.MHM 250/9

Maliye Nezaret-i celilesine

Gazi Sultan Murad Han aleyhirrahmeti ve'l-gufran hazretlerinin Kosova sahrasında kain müşrif-i harab olan meşhed-i şeriflerinin icra ettirilen keşfi mucebince beş bin altı yüz altmış kuruş masrafla tamiri Üsküb valisi devletli paşa hazretlerine ve ol babda olan telgrafnâmenin irsaliyle mazbatası derununda hazinece iktizâsına bakılmak üzere hemen muamele-i mukteziyenin ifa buyurulması fi 4 C sene [12]75 tarihinde taraf-ı âlîlerine işar kılınmışdı meşhed-i münif-i mezkurun masarîf-ı tamiriyesini mübeyyin zîri mazbatalı keşf defterinde gönderildiğine ve bundan başka sanduka-i latifenin poşidesiyle pencere perdelerinin dahi tecdedi iktizâ eyleyeceği ifadesine dair vali-i müşârun-ileyhin bu kere tevarüd eden tahriratı dahi manzur-ı devletleri buyurulmak üzere mezkur defter-i keşf ile beraber irsal kılınmış olmakla Evkaf-ı hümayun nezaret-i celilesiyle bi'l-muhabere icabının icrası menut-ı himem-i sâmiyeleridir efendim.

BEO 4221/316513

1

Daire-i Sadaret Tahrirat Kalemî

Evrak numarası: 282

8 Zilkade sene [1]321 (26 Ocak 1904) / 26 Eylül sene [1]329

Hariciye Nezaret-i celilesi canib-i âlisine

Sultan Süleyman Han Kanuni'nin Macaristan'da vaki türbe ve makamı bilahare kiliseye munkalib olmuş olup Sultan Murad-ı Hüdavendigâr hazretlerinin Kosova'daki makam-ı müniflerinin heyet-i sabıkasında ibkâsı ve emr-i muhafazasında taraf-ı Devlet-i aliyyeden muvazzaf memurlar tayini levazım-ı kadir şinâsiden bulunmuş olmasına binaen Sırbistan hükümeti ile kariben akd olunacak muahede-i sulhiyeye bu babda bir madde ilavesi tezekkür olunduğu tarih-i Osmani encümeninden bâ-tezkire bildirilmekle iktizâsının ifası babında

Ber muceb-i işaret-i aliyye-i hazret-i müsteşârî

BEO 4221/316513

2

Tarih-i Osmani Encümeni**Aded: 284**

Huzur-ı samî-i cenab-ı Sadaret-penâhîye

Maruz-ı çaker-i keminelere ki

Malum-ı sâmi-i Sadaret-penâhîleri buyurulduğu üzere Sultan Süleyman Han Kanuni'nin Macaristan'da vaki türbe ve makamı bilahare kiliseye munkalib olmuşdur. Sultan Murad-ı Hüdavendigâr hazretlerinin Kosova'daki makam-ı müniflerinin heyet-i sabıkasında ibkâsı ve emr-i muhafazasına taraf-ı devlet-i aliyyeden muvazzaf memurlar tayini levazım-ı kadir şinâsiden olmakla Sırbistan hükümeti ile kariben akd olunacak muahede-i sulhiyeye bu babda bir madde ilavesi Encümenince tezekkür edilmiş ve makam-ı sâmi-i Sadaret-penâhîlerine arz olunması takarrur etmiş olmakla icab eden muamelenin ifa buyurulması babında emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 8 Zilkade sene [1]331/9 Ekim 1913 ve fi 26 Eylül sene [1]329

Tarih-i Osmani Encümeni Reisi [imza]

BEO 530/39733

1

Mektub-i Sadr-ı âlî kalemi müsveddatı mahsus varakadır

9 C sene [1]312/8 Aralık 1894

Kosova Vilayet-i behiyyesine

Cennetmekan Hüdavendigâr Gazi hazretlerinin Kosova sahrasında bulunan meşhed-i mübâreklerinin derunundaki eşya köhneleşmiş olduğu gibi Hüdavendigâr-ı müşârun-ileyh hazretlerinin şan-ı âlîlerine gayr-ı münâsib ve âdî şeyler olduğu ve meşhed-i mukaddesin kubbesiyle civarındaki çeşme ve misafir dairesinin muhtac-ı tamir bulunduğu ve derununda leylen ikâd-ı kanadile itina olunmadığı ihbar olunmasına mebnî icabının arz-ı atabe-i ulya kılınması şeref sudur buyurulup Mabeyn-i hümayun baş kitabet-i celilesinden ba-tezkire-i hususiye tebliğ edilen irade-i seniyye-i cenab-ı hilafet-penâhî muktezâ-yı âlîsinden bulunmuş olmakla evvel emirde meşhed-i mukaddes-i mezkurun vakfı ne kadardır ve kandil yakılmaması sahih midir öyle olduğu halde evkaf muhasebecisi tarafından dikkat olunmaması nedir tamiri ve fersude eşyanın tecdidini ne kadar masrafa mütevekkıftır bi't-tahkik işarına himmet

Bâ-işâret-i aliyye-i hazret-i Sadaret-penâhî

İ.EV 1313.Ca.23/11 Kasım 1895

1

Şura-yı Devlet
Dahiliye Kalemi
Aded: 2252

Cennet mekan Gazi Sultan Murad Han-ı evvel hazretlerinin Kosova'da vaki meşhed-i mübârekleriyle ittisalindeki selamlık dairesinin icra-yı tamiri hakkında bazı ifadeyi havi mukaddemâ Kosova vilayeti meclis idaresinden ib'as olunup Dahiliye Nezaretî'nin istizan-ı keyfiyete dair 19 Cumadelula sene [1]312 tarih ve iki bin dokuz yüz elli numaralı tezkiresiyle takdim kılınan mazbata ile meşhed-i mukaddesin derunundaki eşyanın fersudeleşmiş olduğu gibi meşhedin kubbesiyle civarındaki çeşme ve misafir dairesinin muhtac-ı tamir olup leylen ikâd-ı kanadile itina olunmadığı ihbar olunmasına mebnî icabının arz-ı atabe-i ulya kılınması muktezâ-yı irade-i seniyyeden idiği beyân-ı âlîsiyle meşhed-i mezkurun vakfı ne kadardır ve kandil yakılmaması sahih midir. Öyle olduğu halde buna evkaf muhasebecisi tarafından dikkat olunmaması sebebi nedir ve fersuda eşyanın tecdid ve tamiri ne mikdar masrafa mütevekkıftır buralarının bi't-tahkik arz ve inhâsına dair sebik eden emr ve işar-ı sâmiye cevaben vilayet-i müşârun-ileyhâdan ahiren varid olan 5 Rebiülevvel sene [1]313 tarih ve yüz numaralı tahrirat tevarih-i muhtelifede Şura-yı Devlet'e havale buyurulmakla birleştirilerek Dahiliye dairesinde kıraat olundu.

Zikr olunan mazbata ile tahrirat meâllerinde meşhed-i mukaddes ittisâlindeki selamlık dairesinin yirmi dokuz bin dört yüz küsur kuruşla tamiri mukaddemâ Priştine Sancağı meclis-i idaresinden bâ-mazbata izbâr olunmuş ise de mezkur mutasarrıflıktan bu kere vaki olan işarda meşhed-i mezkur ile ittisâlindeki selamlık dairesinin fi'l-hakika müşrif-i harab olmasından ve bunların akdemce layıkıyla keşf edilmemesinden dolayı be-tekrar nafia mühendisine keşf ettirilerek muhtac-ı termim olan mahallerin kırk iki bin yedi yüz yirmi iki kuruşla tamiri kabil olabileceği ve evvelki keşf ile şimdiki arasında görünen fazlanın vaktiyle keşf haricinde kalan ve bu kere inhidâma yüz tutan arka duvarların masarîf-ı muhammenesiyle beraber harab olan diğer aksamının gittikçe ziyade masrafa ihtiyac göstermesinden neşet ettiği ve 9 Muharrem sene [1]298 tarihli bir kıta berat-ı âlî mucebince Hüdavendigâr-ı müşârun-ileyh hazretlerinin türbedarına

Üsküb evkaf sandığından şehri üç yüz kuruş maaş ile altmış kuruş revgan-ı zeyt esmanı verilmekte ve derun-ı meşhed-i şerifde daima kanadil ikâd ve iş'âl ettirilmekte olup ancak bunun vakfı olduğuna ve başka bir güne varidatı bulunduğu dair kayd ve malumat olmadığı sebk eden istilama cevaben Priştine mutasarrıflığından alınan tahrirat ile muhasebeci-i muma-ileyh tarafından yazılan derkenar müfâdından anlaşıldığı ve vaktiyle gazî-i müşarun-ileyh gibi i'lâ-yı kelimetullah için ref'-i livâ-yı gazâ ile devlet-i ebed müddet-i Osmaniye'nin tevsi-i daire-i satvet ve şanı uğurunda rütbe-i celil-i şhadeti ihraz eden zevat-ı mekârim-simâtın meşhed ve medfen-i mübareklerinin enzar-ı yar ve ağyarda bu halde bırakılması nezd-i âfide tecviz buyurulamayacağı beyanıyla ve masarîf-ı tamiriyesi ve levazım-ı tefrişiyesini mübeyyin keşf ve rayic pusulalarının leffiyile icrâ-yı icabı dermeyan olunmuş ve vilayet-i müşarun-ileyha meclis-i idaresinden akdemce varid olan mazbata-i mebhusa üzerine meşhed-i mezkur ile selamlık dairesi masarîf-ı tamiriyesi olan sâlifü'z-zikr kırk iki bin küsur kuruşun hangi cihetden sarf edileceği Dahiliye Nezaretinden istifsâr olunarak alınan cevabda işbu masarîf-ı tamiriyenin öteden beri vilayet evkaf sandığından tesviye edileceğinin lede'l-isti'lâm Kosova vilayetinden cevaben işar olunduğu gösterilmiştir.

Gazi-i müşarun-ileyh hazretlerinin mevzubahs olan meşhed-i mübarekleriyle ana muttasıl selamlık dairesinin müşrif-i harab ve mefruşâtının fersude olduğu siyak-ı işardan anlaşılmış ve bu gibi mevâkı-ı mukaddesinin enzar-ı yar ve ağyara karşı şu halde bırakılması muvafık-ı şan-ı âlî olamayacağına nazaran istenilen tamirat ve tefrişâtın icrâsı lâzimededen bulunmuş olduğundan ol vechle icabının bi'l-icra keşf-i ahîr vechle tamir-i masarîfı bulunan sâlifü'z-zikr kırk iki bin küsur kuruş ile levazım-ı tefrişiyeye için keşfi mucebince sarf olunacak meblağın cevab-ı nezaretde gösterildiği üzere vilayet evkaf sandığından tesviyesi hususunun canib-i vilayete tebliğinin Dahiliye Nezaretine havalesi ve evkaf-ı hümayun nezâretine de malumat itası tezekkür ve keşf ve râyiç pusulalarıyla resmi leffen takdim kılındı emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 14 Cumadelula sene [1]312 ve fi 21 Teşrin-i evvel sene [1]311

[Şura-yı Devlet azalarının mühürlere]

İ.EV 1313.Ca.23

2

Babıali
Daire-i Sadaret
Amedî-i Divan-ı hümayun

1185

Atufetli efendim hazretleri

Cennet-mekan Gazi Sultan Murad Han hazretlerinin Kosova'da kain meşhed-i mübarekile ittisâlindeki selamlık dairesinin mahallince icra edilen keşf-i ahîri mucebince kırk iki bin yüzyirmi iki kuruşla icrâ-yı tamirâtı ve meblağ-ı mezbur ile levazım-ı tefrişiyesi için keşfi mucebince sarf olunacak meblağın vilayet evkaf sandığından tesviyesi hususunun canib-i vilayete tebliğinin Dahiliye Nezaret-i celilesine havalesi ve Evkaf-ı hümayun nezaret-i celilesine malumat itası tezekkür edildiğine dair Şura-yı Devlet Dahiliye Dairesi'nden tanzim olunan mazbata melfufâtyla beraber arz ve takdim olunmakla ol babda her ne vechle irâde-i seniyye-i hazret-i hilafet-penahi şeref sudur buyurulur ise mantuk-ı münifi infaz edileceği beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim.

Fi 24 Cumadelula sene [1]313 ve fi 31 Teşrin-i evvel sene [1]311/12 Kasım 1895

Sadrazam [imza]

Maruz-ı çâker-i kemineleridir ki

Reside-i dest-i tazim olup melfufâtıyla manzur-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i samiye-i Sadaret-penâhîleri üzerine mucebince irade-i seniyye-i cenab-ı hilafet-penahî şeref sudur buyurulmuş olmakla ol bâbda emr u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 27 Cumadelula sene [1]313 ve fî 7 Teşrin-i sani sene [1]312

Serkatib-i Hazret-i şehriyârî Tahsin

İ.MMS 44/1847

Atufetli efendim hazretleri

Cennet-mekan Sultan Murad Han hazretlerinin Kosova'da kain türbe-i şerifesiyle müştemilâtından bazı mahallerini pek ziyade harabiyetine mebni lüzum-ı tamiri ihbarat-ı vakı'adan müsteban olmuş ve sâye-i âlî-i cenab-ı şehenşâhîde bunun istihsal-i tanzimatı şan-ı me'âlî-unvan-ı hilafet-penahî levazım-ı mehasin ve seliminden olarak emr-i termimin on beş bin kuruş masrafla husule geleceği dahi anlaşılmuş olmasıyla sâlifü'z-zikr mahallerin metanet ve rasanetine dikkat kılınmak üzere masraf-ı mezkurü'l-mikdar ile icra-yı tamirat-ı mukteziyesi için canib-i vilayete irsal-i vesâyâ ve Maliye Nezaret-i celilesine dahi malumat ita olunmuş beyne'l-havas tezekkür edildi ise de ol babda irade-i mekarim ifade-i hazret-i padişahî her ne vechle şeref riz-i sahife sünuh ve sudur buyurulur ise mantuk-ı münifi ifa olunacağı beyanıyla tezkire-i senaverî terkimine ibtidar kılındı efendim.

Fî 20 N sene [1]289/21 Kasım 1872

M

Maruz-ı çâker-i kemineleridir ki

Hame-pirâ-yı tazim olan işbu tezkire-i samiye-i âsifâneleri manzur-ı mealî-mevfur-ı cenab-ı padişahi buyurulmuş ve tezekkür ve istizan olunduğu üzere zikr olunan mahallerin mezkurü'l-mikdar masarîf ile icra-yı tamirâtı için canib-i vilayete irsal-i vesâyâ ve nezaret-i müşârun-ileyhâya dahi malumat ita olunması şeref sunuh ve sudur buyurulan emr ve irade-i seniyye-i hazret-i şehenşâhî mantuk-ı celilinden bulunmuş olmakla ol babda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 21 N sene [1]289/22 Kasım 1872

İ.DH 524/36107

Atufetli efendim hazretleri

Huld (?) aşiyân Gazi Sultan Murad Han -tâbe serâhu- hazretlerinin Kosova sahrasında kain türbe-i şerifelerinin ber-muceb-i keşf on üç bin dört yüz elli ve sancakdarları türbesinin dahi iki bin beş yüz kuruşa icra-yı tamiri ve vâlid-i mâcid-i kesirü'l-mehamid-i hazret-i cihandarî cennet-mekan efendimiz hazretlerinin türbe-i şerifeleriyle türbedaranının iskanına mahsus ve meşrut hanelerin mukaddemân Nacih Efendi marifetiyle icra kılınan tamirâtı masarîfı olan gayr-ı ez eşyâ bihâ altmış dört bin iki yüz doksan altı kuruş teşkil olunan komisyonda verilecek karara tevfikân tesviye olunacağı gibi Kosti Kalfa marifetiyle icra ettirilen tamiratın masarîfı olan bir yük dokuz bin altı yüz bir buçuk ve türbedarandan Hüsnü Efendi nezaretiyle tesviye ettirilen bahçe masarîfı bulunan sekiz bin altı yüz altmış sekiz kuruşa mahsuben verilen ale'l-hesabın tenziliyle üst tarafının itası istizana dair evkaf-ı hümayun nezaret-i celilesinin iki kıta takriri arz ve takdim kılınmakla ber-muceb-i istizan ifa-yı muktezâlarının nezaret-i müşârun-ileyhâya havalesi hakkında her ne vechle emr u ferman-ı hazret-i mülukane şeref sunuh ve suduru buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkire-i senaverî terkimine ibtidar olundu efendim.

Fî 29 Şevval sene 1280/7 Nisan 1864

M

Maruz-ı çâker-i keminelidir ki

Esabi'-i zib-i ibcal olan işbu tezkire-i samiye-i Sadaret-penâhîleriyle mezkur takrirler meşmul-i nigah mekarim iktinah-ı cenab-ı mulukane buyurulmuş ve hususât-ı merkumenin ber-muceb-i istizan ifa-yı muktezalarının nezaret-i müşârun-ileyhâya havalesi şeref sunuh ve sudur buyurulan emr ve irade-i seniyye-i hazret-i padişahi mantuk-ı münifinden olarak tekarîr-i mezkure yine savb-ı samî-i asifânelerine iade kılınmış olmakla ol babda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî gurre-i Za sene 1280/Nisan-Mayıs 1864

İ.DH 545/37952

1

Huzur-ı meâlî-mevfur-ı cenab-ı Sadaret-penâhîye

Maruz-ı çâker-i keminelidir ki

Cennet-mekan Sultan Murad Han-ı evvel -tâbe serâhu- hazretlerinin Kosova'da vaki olup saye-i ihsan-vâye-i hazret-i şehensâhîde bu kere tamiri icra kılınan türbe-i muattaraları için Üsküb Evkaf Müdürü izzetli Rauf Bey tarafından inşad edilip başka gönderilmiş olan tarih manzur-ı mekarim menşur-ı cenab-ı Sadaret-penâhîleri buyurulmak üzere leffen takdim kılınmış ve icrâ-yı muktezâsı emr ve irade-i aliyye-i cenab-ı vekâlet-penâhîlerine mütevekkıf bulunmuş olmakla ol babda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 29 Şaban sene 1292 (30 Eylül 1875) ve fî 4 Kanun-ı sani sene [1]281

[imza]

İ.DH 545/37952

2

Atufetli efendim hazretleri

Cennet-mekân Sultan Murad Han-ı evvel -tâbe serâhu- hazretlerinin Kosova'da olup saye-i müberratvâye-i hazret-i şehensâhîde bu kere tamiri icra kılınan türbe-i muattaraları için Üsküb Evkaf Müdürü izzetli Rauf Bey tarafından inşad ve irsal kılınmış olan tarih Evkaf-ı hümayun Nezaret-i behiyyesinin tezkiresiyle beraber arz ve takdim kılınmış ve tarih-i mezkur selisce inşad olunmuş olmakla türbe-i şerife-i mezkurenin tak-ı bâbına hak ve tahrir ettirilmesi hususunun nezaret-i müşârun-ileyhâya havalesi hakkında her ne vechle emr u ferman-ı hazret-i şehensâhi şeref sunuh ve sudur buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkire-i senaverî terkîm kılındı efendim.

Fî 14 Ramazan sene 1281/10 Şubat 1865

M

Maruz-ı çâker-i keminelidir ki

Ziver dest-i tevkir olan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadaret-penâhîleriyle mezkur tezkire ve tarih manzur-ı me'âlî-mevfur-ı hazret-i padişahî buyurulmuş ve husus-ı mezkurun ber-muceb-i istizan nezaret-i müşârun-ileyhâya havalesi şeref riz-i sunuh ve sudur buyurulan emr ve irade-i seniyye-i cenab-ı mulukane muktezâ-yı münifinden olarak mezkur tezkire ve tarih yine savb-ı sâmi-i âsifânelerine iade kılınmış olmakla ol babda emr u ferman hazret-i men lehül'emrindir.

Fî 15 Ramazan sene 1282

HR.SYS 2422/84

1

Babıali
Daire-i Sadaret
Umur-ı Mühime Kalemi
Umumi: 331495
Hususi: 111

Cennetmekan Sultan Murad Hüdavendigâr hazretleri meşhedi ile müştemilâtı hakkında

Hariciye Nezaret-i celilesine

Devletli efendim hazretleri

Cennet-mekan Sultan Murad Hüdavendigâr hazretlerinin Rumeli'de Osmanlılığın mühim ve ebedî bir hatıra-i şehamet ve celadetini teşkil eden meşhed-i mübarekinin ve müştemilâtının ve mücâhidîn-i İslamiye'den Mestan Gazi'nin türbesinin müstakbilen temin-i merbutiyeti için ittihazı lazım gelen tedabir hakkında Fild Mareşal Maknizen karargah-ı umumisinde Osmanlı karargah-ı umumiisi murahhası erkan-ı harbiye binbaşısı Hüseyin Hüsnü Bey tarafından Üsküb'den gönderilen rapor üzerine bi'lmuhabere keyfiyetin tasvibine ve Rumeli seyahat-i hümayununda zat-ı hilafet-simat-ı hazret-i padişahi tarafından meşhed-i mezkurun şark cihetinde cemaat-i kübrâ ile salat-ı Cuma eda edilmiş olan ve tahminen beş, altı dönüm mikdarında araziyi ihtiva ettiği mezkur rapor münderecâtından anlaşılan namazgahın da etrafına duvar çekilerek harem-i meşhede ilavesi mutalaasına dair Evkaf-ı hümayun Nezareti vekalet-i celilesinden alınan tezkire suretinin gönderildiğini ve bazı mülahazâtı havi Harbiye Nezaret-i celilesinden varid olan tezkire melfuflarıyla beraber Meclis-i Vükela'da lede'l-mutâla'a suret-i işar bi'l-vücut şayan-ı tasvib görüldüğünden Mimar Kemaleddin Bey'in mahalline izamı ile muntazam bir keşf yaptırılması hususunun vekâlet-i müşârun-ileyhâya ve meşhed-i mübarek ile müştemilâtının idâme-i ümran ve mevcudiyeti zımında haric ez memleket imtiyâzından müstefid olması esbâbının istihsali lüzumunun taraf-ı devletlerine izbarı ve Harbiye Nezaret-i celilesine malumat itası tezekkür kılınmış ve icabı icra edilmiş olmakla nezaret-i celilelerince de muktezâsının ifa ve inbası siyakında tezkire-i senaveri terkim kıldını efendim.

28 Şaban [1]334 (30 Haziran 1916) ve 16 Haziran [1]332

Sadrazam namına müsteşar Emin

HR.SYS 2422/84

2

Hukuk müşavirliğine fi 19 minhu

İstişare 37325

Tarih-i vurudu fi 20 Haziran sene [1]332 / 2 Temmuz sene 1916

Kosova'da Priştine civarında kain Sultan Murad Hüdavendigâr hazretlerinin meşhediyle Mestan Gazi türbesinin buldukları arazi Avusturya Macaristan kuva-yı askeriyesi işgali tahtında olup olmadığının telgrafla Viyana sefaret-i seniyyesinden istifsarı menut-ı rey-i âli-i nezaret-penâhileridir. Fî 24 Temmuz sene [1]332

Mühime fi 26 minhü

Siyasiye

İkinci kaleme

Görülmüştür

HR.SYS 2422/84

3

3 Ağustos [1]332

085860/295 Fî 16 Ağustos sene [1]916 evrak iadesi

Viyana sefaretine şifreli telegram

Piriştine civarında Sultan Murad Hüdavendigâr hazretlerinin meşhedile Mestan Gazi türbesinin buldukları arazinin Avusturya kuvâ-yı askeriyesi işgalinde olup olmadığının tahkik ve inbası mütemennadır.

Keşidesi fî 3 Ağustos sene 1332

HR.SYS 2422/84

4

Hariciye Nezareti Evrak Müdüriyeti Dosya Şubesi

Verildiği mahal: Birinci kalem

Siyasi numarası: 12527

Fî 31 Teşrin-i evvel sene [1]916

Numarası: 85860/295

Viyana'ya

Fî 16 Ağustos sene [1]916

Y.MTV 285/105

1

Rumeli Vilâyât-ı şâhânesi**Müfettiş-i Umumiliği****Aded: 124**

Mabeyn-i hümayun cenab-ı mülukane baş kitabet-i celilesine

Devletli efendim hazretleri

Reside-i dest-i tazim olan 6 Şubat [1]32 tarihli tahrirat-ı aliyye-i fehimanelerine ariza-i cevabiyedir. Cennet-mekan Gazi Sultan Murad-ı evvel hazretlerinin Kosova'daki türbe-i Şerifelerinin leffen arz ve takdim kılınan keşf defterine nazaran yedi bin dört yüz on kuruşla tamir olunacağı anlaşılacak hâlede hemen tamire başlanılmak üzere meblağ-ı mezburun taraf-ı çakiriden Kosova valisi paşa hazretlerine gönderildiği ve türbe-i şerifenin ittisâlinde vaki ve türbedar ile ailesinin ikametine mahsus olan hanenin kezâlik matviyyen arz ve takdim olunan resim ile keşf defterinden muhat-ı ilm-i âli buyurulacağı vechle pek ziyade harab ve hedmiyle yeniden inşası zaruri olup bunun için ayrıca yirmi bin altı yüz elli beş kuruşun sarfına lüzum görüldüğünden meblağ-ı mezburun ne cihetden tesviyesi emr ve ferman buyurulur ise infasına müsaraatle daire-i mezkurenin dahi saye-i merahim-vâye-i cenab-ı hilafet-penahide inşasına itina kılınacağı arz olunur ol babda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 16 Safer sene [1]324 (11 Nisan 1906) ve fî 28 Mart sene [1]322

Rumeli Vilâyât-ı şahanesi müfettişi Hüseyin Hilmi

Y.MTV 285/105

2

Yıldız Saray-ı hümayunu

Başkitabet Dairesi

1876

1877

Cennet-mekan Gazi Sultan Murad-ı evvel hazretlerinin türbe-i Şerifelerinin tamiri için yedi bin kuruş irsal olunduğuna ve türbedar hanesi için yirmi bin kûsur kuruşun cihet-i sarfı istizânına dair müfettiş paşadan (Mebaliğ-i mezkurenin tesviye ve irsali Hazine-i Hassa Nezareti'ne ve tamirat ve inşaata hemen başlanması müfettiş paşaya yazıldığı)

[Çevirenin notu: Bu belgede değişik konularla ilgili hususlar vardır. Sadece konuyla ilgili son satırlardaki bölümler çevrilmiştir]